

Vzpomínka na Karla Hudce

Když jsem byl krátce po zprávě o nečekaném úmrtí (10. listopadu) blízkého přítele Karla Hudce požádán redakcí Živy o doplnění už k tisku připraveného článku k jeho devadesátinám, uvědomil jsem si, že to nebude pro mne nijak snadné. Karel byl vždy mezi námi považován za nezpochybnitelný symbol a sloup naší generace zoologů, a teď najednou je vše jinak a nám zbývá jen vzpomínat. Píše se mi velice těžce.

Byli jsme opravdu blízkými a dlouholetými přáteli, i když jsme se věnovali různým specializacím zoologie a nikdy jsme nepůsobili na společném pracovišti. Poznali jsme se ostatně dost pozdě, až po ukončení studií na různých univerzitách. Poprvé jsme se potkali v době, kdy on se ucházel o místo v právě vznikajícím brněnském pracovišti Československé akademie věd pro výzkum obratlovců, a já jsem začínal u prof. Julia Komárka na pražské univerzitě. Společně jsme měli asi jen to, že jsme za své opravdové učitele považovali

zoology Julia Komárka a Waltra Černého – já přímo a Karel spíše na dálku a zprostředkovaně. Možná, že pomohlo k našemu dlouholetému přátelství, že jsme oba rodilí Jihomoravané a snad naše široké zoologické zájmy, dost možná také často uváděná osobní chemie.

Ostatně i později bylo dost příležitostí k pravidelným setkáním – Karel se nikdy neopomenul zastavit u mne při návštěvách svého učitele, předního ornitologa W. Černého na našem pracovišti, a já jsem mu to oplácel při společných akcích s brněnskými mammaliology v jejich ústavu. Oba jsme milovali Slovensko a měli dobré kontakty i se slovenskými zoology naší generace. Kupodivu jsme se však jen výjimečně potkávali při výzkumných pracích a exkurzích v terénu. Snad právě proto dnes asi nejvíce vzpomínám na pozdější spíše soukromé každoroční terénní výjezdy za zbytky populace dropů v jihomoravském a rakouském pohraničí. To byla spíše symbolická setkání, vždy v posledních dnech roku,

s ornitologickou „problematikou“, kdy jsme při pozorování zbývajících jedinců mizejícího „moravského“ ptačího druhu mohli probrat vše, co nás zajímá, a sdělit si své názory bez oficialit a dozoru našich šéfů, a také bez obalu probrat politickou situaci, která pro nás, trpěné nestraníky, byla dlouho jen málo příznivá a na pracovištích veřejně sotva řešitelná. V přírodě – mezi ptactvem – bylo jedině možné říkat názory na osobní i výzkumné problémy volně.

Nejraději vzpomínám na podobné spíše rekreační a několikadenní letní setkání, které proběhlo v národním parku Podýjí už před řadou let. Účastníci se ho jen „prověření“ a již tehdy postarší příslušníci naší generace Jaroslav Pelikán, Jan Zejda, Radoslav Obrtel, Jiří Gaisler a my dva. Bydleli jsme tenkrát v chatě Na Fládnici nad Hranicemi u Znojma, kde nám večer ozvláštnila lovecká promenáda obrovského výra přímo nad našimi hlavami. Brňáci se také mohli pokochat pohledem na Pálavu (tentokrát pro ně z neobvyklého západního směru), nemluvě o podrobné prohlídce tehdy nejmladšího našeho národního parku. I když jsme si slíbili, že exkurze do Podýjí i jinak budeme opakovat pokud možno každoročně, nenašel se pro to čas, stejně jako na plánované návštěvy zajímavých oblastí Slovenska nebo tehdy zoologicky objevovaného Balkánu. A tak krásná vzpomínka na tehdejší exkurzi a velké plány do budoucnosti zůstávají pouze v paměti nás dvou posledních – Jana Zejdy a já.

Karlíku, moc nám tu budeš chybět – era naší generace v zoologii prakticky končí. Vzpomínáme na Tebe a je nám moc smutno!

Vladimír Hanák

Milan Klíma

RECENZE

Karel Hudec: Ptáci v českém životě a kultuře

Kdo snad očekává, že pod titulem Ptáci v českém životě a kultuře se skrývá nenáročná útlá knížka s několika málo hesly jako ptáci a umění, ochrana ptáků a případně ještě nějaké lidové zvyky, pranostiky a úsloví týkající se ptáků, bude překvapen. Do ruky se mu dostane více než 450 hustě potištěných stran s množstvím barevných ilustrací. A když čtenář začne v knize listovat, pak teprve pozná, jak hluboký a mnohostranný je vztah člověka k ptákům, aniž bychom si toho byli plně vědomi. Teprve při souhrnném výčtu všech aspektů, které nás s ptáky spojují, začne být jasné, jak pevně jsme s nimi odedávna spojeni, a jak je důležité, abychom správně reagovali na všechny změny této vazby, k nimž v průběhu času zákonitě dochází.

V jaké šíři autor téma zpracoval a v jak obrovském oblouku se celá problematika klene od prehistorických dob až do současnosti, ukazuje názorně už výčet všech názvů jednotlivých kapitol: Co znamenají ptáci pro člověka, Poznávání ptáků, Ptáci v kultuře, Ptačí jména, Ptáci v české slovní kultuře, Ptáci v české hudbě, Ptáci v české

hmotné a výtvarné kultuře, Ptáci v pohybové kultuře, Chovatelství ptáků, Užitékové chovatelství, Ptáci jako lovná zvěř, Ptáci v české kuchyni, Ekonomické vztahy mezi ptáky a člověkem – s podkapitolami „Užitečnost“ a „škodlivost“ ptáků, Způsoby zabránění konfliktů s ptáky, Ptáci v zemědělství a lesnictví, Rybářství a ptáci, Pozemní doprava a ptáci, Letadla a ptáci, Stavebnictví a ptáci, Větrné a solární elektrárny a ptáci, Ptáci a dráty.

Z šíře záběru je patrné, že autor nemohl zpracovat všechna témata do hloubky, jak by si to snad zasloužila. Takové zpracování by zdaleka přesahovalo rámeček jediné knihy. Poukazuje proto při každém dílčím tématu na další prameny, které se příslušnou problematikou zabývají, a odkazuje čtenáře na úctyhodný počet kolem 500 citací z odborné literatury i z internetu. To však neznamená, že by jednotlivá témata byla v knize pojednána povrchně. Karel Hudec citlivě vybírá ze známých faktů to podstatné a umožňuje každému zájemci udělat si přesnou a objektivní představu. Navíc neváhá projevit místy svůj osobní

názor, opodstatněný vlastní vědeckou prací a celoživotní zkušeností. Hloubka záběru je volena tak, aby kniha zaujala i naprosté nováčky v oboru, ale uspokojí jistě i zkušené přírodovědce, včetně ornitologů. Jsem si jist, že i ti, co si myslí, že už všechno znají, najdou zde leccos nového.

Doc. RNDr. Karel Hudec, DrSc., narozen r. 1927, je nejvýznamnější osobností naší starší generace československých, resp. českých ornitologů. Po celou dobu svého aktivního působení byl vedoucím vědeckým pracovníkem v ústavech Československé (později České) akademie věd v Brně. Aniž bychom zabíhali do podrobností, je třeba zmínit alespoň skutečnost, že vedle vlastní vědecké činnosti u nás organizoval spolupráci ornitologů profesionálů a amatérů na široké bázi a že má hlavní podíl na začlenění naší ornitologie do evropského a světového kontextu. Méně známé je, že Karel Hudec se stal nejen váženým a ctěným vědcem, ale také významným humoristou. Uveřejnil řadu satiricko-humoristických článků a knih, s úspěchem bylo provedeno několik jeho divadelních her a navíc je iniciátorem různých veřejných akcí se subtilním humoristickým pozadím rázu Járy Cimrmana. I tato stránka jeho osobnosti se zčásti promítá do textů v této knize o ptáčích v českém životě a kultuře a vnímavý čtenář ji jistě objeví v podtextu nejedné pasáže. I když je kniha obsahem i klidnou vypravěčskou formou vcelku vyrovnaným textem, přece v ní objevíme – jako v mnoha dílech krásné literatury – extrémně protikladné gradace, zvyšující napětí. Setkáváme se s vážnými až drastickými pasážemi, které jsou vystřídány úsměvnými, veselými. Co mám na mysli, vysvitne z následujících úryvků, jež dokazují, že četba knihy může být nejen poučením, ale i zábavou.

Dotýká se nás, když čteme, že „v důsledku konfliktů s technikou umírá v USA nezáměrně ročně 100 milionů až 1 miliarda ptáků“, anebo že „v hnízdní kolonii racků na jedné chráněné oblasti v Pomoraví bylo nalezeno téměř 1 500 uhynulých jedinců, u nichž byla prokázána souvislost s trávením hrabošů na okolních polích.“ Také skutečnost, že ze všech krajinných typů v České republice „ptáci zemědělské krajiny zaznamenali k roku 2013 největší úbytek proti počtům v roce 1980, a to na pouhých 47 %“, nás jistě nepotěší, stejně jako se nejspíš otřeseme při líčení drastických zábav „při popravě kohouta, tlučení a stínání kohouta, bitie kohůta cepami, bití kohouta pověšeného na provaze, kohout na šibeničce, pod hrncem, souzen, uvařen...“, a tak nejspíš budeme souhlasit s autorovým závěrem „no bývali Čechové švarní jonáci, a tak s ptáky žádné mazlení.“

Naproti tomu nás jistě rozveselí myslivecká rada: „Vezmi od třech dudků jazýčky a srdce a od čisté panny špendlík; nos vše pod pravou paží a všechno zastřelíš, co ti na ránu přijde.“ Ačkoli ani tento zvyk nepostrádá určité krutosti a je v naprostém rozporu se zákonem o chráněných druhích ptáků. Bez zabíjení se obejde to, co se ve zdravotnictví doporučuje pihováním: „Když uvidíš z jara nejprve vlaštovku, umyj se rychle slinami nebo hnojůvkou, zbavíš se pih navždy.“ A ještě veselejší je původní text o ibisovi posvátném v jednom z nejstarších českých přírodopisů:

„O něm prawj se, že prý často na zacpanj trpj – a napotom sy sám wodu do zadnice swau dlahauh hubau střjka, aby si vlehčil; což prý lidem k vdělowánj klistýru podnět dalo.“ Ale ani nejmodernější texty o ptáčích se mnohdy nevyvarují nechtěné komičnosti, jak dokazuje doslovný citát z internetu: „Holubice skály (*Columbia livia*) nebo divoký holub je člen rodiny Columbidae, holubi a holubi. V běžném zvyku, tento pták je často jednoduše odkazoval se jako „holub“. Rock dave má omezené domácí rozmezí ve westernu a southern Evropa... Ocas je margined s bílou. To je silné a rychlé za letu, brilantní ven od jskyní, letět s minimem přes wodu, jeho bílá představení sněmu dobře seshora... Holubi jsou schopní k návratu k domácí atice, jestliže povolený na místě to oni nikdy navštívili předtím, a to může být nahoru k 1 000 km pryč.“

Recenzovanou knihu Karla Hudce lze vřele doporučit nejen ornitologům, ale všem, kteří nalézají potěšení v přírodě. Avšak i těm, kdo dosud neprojevíli o přírodu zájem, může kniha zprostředkovat zábavnou formou představu, jak je život na Zemi propojen. A právě ptáci jsou nesporným indikátorem úrovně vztahů mezi člověkem a přírodou – záleží především na nás, jakým směrem se tento vztah bude ubírat v budoucnosti.

**Academia, Praha 2017, 456 str.
Doporučená cena 450 Kč**

Pavel Kovář za redakční radu a redakci Živy

Ejhle, člověk – Vladimír Renčín

Tak zní popisek ke kresbě Vladimíra Renčina v Živě (2016, 5: CXX), na níž se potkávají dva minipřírody ztělesněných vývojových fází rodu *Homo* a obě nejvyšší postavy člověka vzpřímeného v jejich čele se zdraví hrdě smeknutým kloboukem... Samo souloví rezonuje s tím, jak V. Renčina znali ti, co mu byli blíží – člověčina vyzářovala z jeho nakreslených situačních skečů z přírody či civilizace, ze zlidovělých postavíček Rambouska nebo Dlabáčka. Zemřel 4. října 2017 v 75 letech. Ještě do ročníku 2015 přispíval plynule, i když nemoc již ubírala síly. Živu zásoboval obrázky po dlouhá léta (od r. 2000). Osobní první vzpomínku na něho chovám z počátku 70. let coby přispěvatel do tehdejšího královéhradeckého nakladatelství Kruh, kam si přišel s námi, mladšími autory, na pozvání pobesedovat. Nesršel humorem, jak by možná někdo podle jeho výtvarné produkce mohl předpokládat, vystupoval velmi skromně, s vážnou tváří mluvil o hledání sebe sama jako kreslíř bez příslušného akademického vzdělání (studoval ekonomii a původně mířil k novinářskému řemeslu). Byla to zajímavá a upřímná zповěd.

Po mnoha letech jsem cítil poctu a potěšení, pokud ho tu a tam některý můj článek v Živě zaujal a ilustroval ho – většinou se to týkalo textů v kulérové příloze s pře-

sahem biologie nebo ekologie do života zasahujícího jak vědu obecně, tak „okolí vědy“. S jeho kresbami i s ním osobně jsme se také potkali na výstavě uspořádané Živou v pražské Literární kavárně knihkupectví Academia v r. 2001 a za přínos našemu časopisu mu byla udělena Cena Antonína Friče za rok 2014.

Byl jedním z těch vnímavých, jež příroda a její obyvatelé inspirují k originálním artefaktům s metaforickým vyzněním, může jít o architektky, hudební skladatele nebo inženýry – v jeho případech o výtvarnou perzifláž a karikaturu. V kterékoli z namátkou uvedených branží nebude takových osobností kultivujících společnost nikdy dost. Živa byla samozřejmě střípkem v širém poli jeho odbytí, vytvořil tisíce kreseb, vydal desítky knih s nimi, své postavy rozpohyboval třeba ve večerníčku Zvířátka pana Krbce, realizoval přes stovky svých výstav a obdržel řadu cen. Za časopis Živa bychom mu však chtěli poděkovat – vždy se bude me k jeho kresbám vracet.

Orig. Vladimír Renčín